

Міністерство освіти і науки України
Київський національний університет імені Тараса Шевченка
Факультет психології
Національна академія наук України
Інститут психології ім. Г. С. Костюка НАПН України
Інститут соціальної та політичної психології НАПН України
Міжнародний благодійний фонд
«Розвиток наукової психології «ФРОНЕЗИС»
Українська Асоціація психології освіти і розвитку

МАТЕРІАЛИ

**Всеукраїнської науково-практичної конференції
з міжнародною участю**

**ПСИХОЛОГІЧНА ОСВІТА В УКРАЇНІ: ТРАДИЦІЇ,
СУЧАСНІСТЬ ТА ПЕРСПЕКТИВИ**
(до 50-річчя від початку підготовки психологів у Київському
національному університеті імені Тараса Шевченка)

21-22 квітня 2017 року

Київ – 2017

Рецензенти:

Татенко В. І. – член-кореспондент НАПН України, доктор психологічних наук, професор, головний науковий співробітник лабораторії методології психосоціальних та політико-психологічних досліджень, Інститут соціальної і політичної психології НАПН України;

Карамушка Л. М. – член-кореспондент НАПН України, доктор психологічних наук, професор, завідувач лабораторії організаційної та соціальної психології, Інститут психології імені Г. С. Костюка НАПН України;

Редакційна колегія:

Александров Д. О., доктор психологічних наук, доцент; **Бурлачук Л. Ф.**, доктор психологічних наук, професор, дійсний член НАПН України; **Вашенко І. В.**, доктор психологічних наук, професор; **Власова О. І.**, доктор психологічних наук, професор; **Данилюк І. В.**, доктор психологічних наук, професор; **Кищенко О. Я.**, технічний редактор; **Коваленко А. Б.**, доктор психологічних наук, професор; **Крупельницька Л. Ф.**, доктор психологічних наук, доцент; **Львовичкіна А. М.**, доктор психологічних наук, доцент; **Максимова Н. Ю.**, доктор психологічних наук, професор; **Мілютіна К. Л.**, доктор психологічних наук, доцент; **Пашенко С. Ю.**, кандидат педагогічних наук, доцент – відповідальна за випуск; **Траверсе Т. М.**, доктор психологічних наук, доцент; **Чуйко О. В.**, доктор психологічних наук, доцент; **Швалб Ю. М.**, доктор психологічних наук, професор; **Яблонська Т. М.**, доктор психологічних наук, старший науковий співробітник.

Друкуються за ухвалою Вченої ради факультету психології
Київського національного університету імені Тараса Шевченка
(протокол № 8 від 22.03.2017 року)

Психологічна освіта в Україні: традиції, сучасність та перспективи, 21-22 квітня 2017 року : Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції з нагоди святкування 50-річчя від початку фахової підготовки психологів у Київському національному університеті імені Тараса Шевченка та Дня психолога / За ред. І. В. Данилюка. – К. : Логос, 2017. – 314 с.

У матеріалах Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю «Психологічна освіта в Україні: традиції, сучасність та перспективи» висвітлено актуальні проблеми психологічної освіти та здобутки психологічної науки і практики, питання історії та методології психологічної науки та освіти в Україні, суспільної значимості психологічного знання, професійного розвитку та освітньої підготовки психолога.

Тези опубліковано в авторській редакції.

Надруковано за сприяння Міжнародного благодійного фонду
«Розвиток наукової психології «ФРОНЕЗИС»

Абрамов В. В., Сенник О. М. Змістовне наповнення часової орієнтації на майбутнє в українців	8
Алексєєва Т. В. До питання вивчення відповідальності особистості як психічного новоутворення студентів вишу	10
Ананова І. В. Емоційний спектр переживання почуття провини	13
Бабенко О. О. Проблеми використання тестових методик при проведенні судово-психологічної експертизи	16
Байдарова О. О. Поняття громади, відповідальної за безпеку і благополуччя дитини: психологічний аналіз	18
Бацилєва О. В., Пузь І. В. Проблема формування готовності до професійної діяльності майбутніх психологів	21
Блозва П. І. Дослідження онлайн відеоігор як джерела соціального капіталу	23
Брагіна К. І. Гендерні відмінності в сфері емоційного інтелекту	26
Булатевич Н. М. Актуальні проблеми психологічного супроводу батьківства	28
Буркало Н. І. Психологічні особливості міжкультурної комунікації	31
Вакуленко О. Л. Освітньо-виховні проблеми сучасної України в етнопсихологічному висвітленні	33
Васильєва О. А. Становлення особистості майбутніх психологів у процесі професійної підготовки	36
Васьківська С. В. Що допомагає психологу-консультанту почати практику	39
Вашенко І. В. Ретроспектива сутності поняття життєва ситуація	42
Величко Ю. С. Креативність, як фактор розвитку професійної особистості майбутнього психолога	44
Вовк М. В. Психологічні особливості посттравматичних стресових станів жертв бойових дій	46
Гавриловська К. П. Гендерні відмінності у схильності до маніпулювання в міжособистісному спілкуванні	48
Галушко Л. Я. Мотиваційно-глибинна спрямованість процесу підготовки майбутніх психологів	51
Гомольська Л. П. Лояльність споживчої поведінки особистості як індикатор успішної бренд-комунікації	53
Горбань Г. О. Сучасні умови психолого-педагогічного забезпечення професійної діяльності учителя	56
Гордієнко К. О. Ментальні особливості та значення соціокультурного контексту життя клієнта	58
Гресько В. В. Психологічні особливості національної самосвідомості	60
Гурова О. М. Толерантність як один із чинників ефективності професійного спілкування психологів	62
Даценко Н. П. Психолог у вальдорфському навчальному закладі	64

Дерев'яно С. П. Усвідомлюваний та неусвідомлюваний компоненти емоційної креативності	67
Дубовик О. М. Особистість психолога-професіонала як предмет наукових досліджень	70
Євченко І. М. Гендерні особливості прояву суверенності	73
Завязкіна Н. В. Інноваційні підходи у викладанні дисциплін при підготовці майбутніх фахівців у галузі клінічної психології	75
Заїка В. М., Моргун В. Ф. Історична реконструкція психологічного портрету людини минулих часів	77
Заїка Є. В., Зуєв І. О. Ігри та вправи зі словесно-логічним матеріалом для кращого розуміння учнями навчальних і наукових текстів	80
Заїка Є. В., Сачок К. М. Пізнавально-творчий потенціал старшокласників з різними рівнями особистісної рефлексії	83
Іваненко Ю. В. Психологічні умови успішності професійної самореалізації психолога в сучасному житті	85
Іваненко Б. Б. До питання ефективних методів саморегуляції особистості	88
Іванова О. Ф. Харківська психологічна школа і її внесок у вітчизняну психологію	91
Іващенко А. С. «Віктимне реагування» як викривлення системи саморегуляції особистості	94
Ігнатенко О. В. Соціально-психологічний аспект оцінки персоналу на підприємстві	96
Какуша Л. О. Основні напрямки дослідження ціннісної сфери особистості в крос-культурному вимірі	98
Каліщук С. М. Теорія системних рішень як операційна парадигма	101
Карамушка Л. М. Особливості соціальної напруженості в організації: сутність, підходи до вивчення та основні види	104
Карамушка Т. В. Соціально-психологічні чинники формування готовності аспірантів до здійснення професійної кар'єри	106
Карпенко З. С. До проблеми холархічних побудов у сучасних моделях психічного розвитку	109
Керик О. Є. Проблема інтернет-комунікації у молодіжному середовищі: психологічний аспект	111
Кириленко Т. С. Регулятивні аспекти діяльності особистості в спорті	113
Кличковський С. О. Формування оптимального соціально-психологічного клімату на підприємстві	115
Ковальчук А. А. Психологічні особливості прийняття вибору в життєвій ситуації	117
Козицька І. В. Копінг-стратегії як спосіб подолання стресової ситуації	120
Корват Л. В. Вклад випускників 1987 року в розвиток вітчизняної психологічної науки та практики	122
Корольов Д. К. Моральні особливості обдарованих дітей	125
Красілова Ю. М. Особливості поведінки підлітків, батьки яких є учасниками бойових дій	127

Крейдун Н. П., Поліванова О. Є., Невоснна О. А., Яворовська Л. М. До питання про складові професійної підготовки психологів у сучасних умовах	130
Кривич Ю. О. Соціально-психологічні детермінанти суїцидальної поведінки дівчат-підлітків	133
Круцюк О. В. Психологічні детермінанти ефективної волонтерської діяльності	135
Kuznetsova O. O. Educational Psychology Can Help Teachers of EFL to Achieve the Objectives in the Field of Teaching Foreign Languages for Special Purposes	138
Курапов А. О. Priority Standards in Psychological Education	140
Кутішенко В. П. Універсализація гендерних уявлень подружжя про важливі риси шлюбних партнерів	142
Куценко Я. М. Основні професійно важливі якості фахівців соціально-психологічних професій	145
Лазаренко В. І., Бабич Р. Ю. Психологічна підтримка самовизначення студентської молоді у мінливих умовах сучасного світу	148
Ларін Д. І. Дослідження методологічних проблем історії психології в науковій спадщині В. А. Роменця	151
Литва Л. А. Соціокультурні аспекти апології суїциду: виклики доби інформаційного суспільства	152
Люта Л. П. Моніторинг та оцінка потреб в соціальних послугах	155
Максимов М. В. Корекція негативних емоційних станів засобами музики	158
Маліч І. В., Рубанська Д. В. Особливості цінностей студентів на різних етапах професійної підготовки в ВНЗ	161
Марініна В. М. Підходи до визначення структури стилю професійної діяльності	164
Маслова В. А. Аналіз сутності поняття «конкурентоспроможна» особистість в системі освіти	166
Маслюк А. М. Науковий доробок української діаспори	168
Михальченко Н. В. Роль менталітету українського народу у розвитку патріотичної рефлексії особистості	170
Мілютіна К. Л., Колодич Д., Статкевич О. Особистісні чинники ігрової діяльності дорослих	172
Мірошніченко О. М. Основні напрямки роботи пенітенціарних психологів з резервом управлінських кадрів	175
Мойсієнко Я. В. Проблема нації в соціологічній та політологічній спадщині української діаспори у 20-50-их роках ХХ століття: соціально-психологічні аспекти	178
Москаленко А. М. Педагогічний компонент професійної підготовки психологів в умовах вищого навчального закладу	179
Мухіна Л. М. Теоретичний огляд наукових підходів до формування конфліктологічної компетентності майбутніх учителів	182

Наконечна М. М. Психологічні характеристики інтерсуб'єктності людини	185
Невідома Я. Г. Проблема саморозвитку студентів в освітньому середовищі вищої школи	187
Недзельський К. К. Виховання волі і характеру як проблема вітчизняної етнопсихології у справі державотворення	190
Павленко Г. В. Наснаження як актуальна проблема сучасної психології	193
Паршакова О. І. Біографічний метод як шлях вивчення розвитку творчої особистості	195
Піонтківська О. Г. Феномен соціальної активності людей похилого віку	198
Погорільська Н. І. Первісні психологічні ідеї українців	201
Подшивалкіна В. І. Історичні контексти сучасних наукових проблем у вітчизняній психології	204
Полівко Л. Ю. Посередництво як форма соціальної роботи з вразливими групами населення	206
Предко Д. Є. Психологічні студії в університеті св. Володимира (30-50 рр. XIX ст.)	209
Проскурня А. С. Дослідження типологічної структури перфекціонізму: методологічний аспект	212
Радчук Г. К. Смысловое переживання як механізм набуття в процесі освіти особистісного досвіду	215
Родіна Н. В. Перспективи дослідження факторів та механізмів реабілітації особистості у зв'язку зі стратегіями гармонізації особистості	217
Рудоміно-Дусятська О. В. Проблема суб'єктивної детермінації екологічно відповідальної поведінки	220
Рудь Г. В. Генезис образу фізичного Я в юнацькому віці	223
Савіна М. І. Арт-терапія: сучасна й новітня психологічна практика	225
Савчин М. В. Духовна парадигма психології: методологічні, теоретичні та практичні імперативи	228
Синельников Р. Ю. Політико-психологічні особливості побудови взаємовідносин між державою і громадянським суспільством	231
Скарбова А. В. Формування іміджу психолога-консультанта як запорука успішної професійної діяльності	233
Скотна Н. В., Квас О. В. Розуміння та пізнання людини людиною в контексті інформаційного суспільства	236
Сорокіна О. А. Уявлення про майбутню професію як складова професійної самосвідомості у студентів-психологів	238
Соснюк О. П. Інновації в організації та забезпеченні освітнього процесу: сучасні тенденції та перспективи	241
Спіщина Л. В. Вчинок професійного вибору в становленні майбутнього професіонала	244
Столяренко О. Б. Психологічні особливості різновікових взаємин дітей молодшого шкільного віку	247

Сулятицький І. В. Психореабілітація постраждалих від війни як проблема національної безпеки	249
Сухенко Я. В. Екофасилітативні акценти в андрагогічній практиці підвищення кваліфікації психолога	252
Taralova O. B., Zhiyenbayeva N. B. Detection and Analysis of Adaptation and Transcendental Components of Achievement Motivation	255
Терещук А. Д. До проблеми вивчення афектів у контексті культурно-діяльнісного підходу	258
Тітов І. Г. Принципи постнекласичної психології	260
Тітова Т. Є. Смыслові аспекти особистісної саморегуляції майбутніх психологів	263
Ткач Б. М. Місце нейропсихології у сучасній освіті України	265
Ткаченко О. А. Емпірико-практичне дослідження особистості психолога-консультанта в критичній ситуації	268
Тодорюк О. В. Теоретичний аналіз особливостей взаємозв'язку стану суспільства та психологічного здоров'я особистості	271
Токарева Н. М. Системно-інтегративний підхід як методологічна основа психологічного супроводу суб'єкта нелінійного розвитку	273
Трофименко Д. М. Психологічні умови організації самостійної роботи студентів у вищих навчальних закладах	276
Трофімов А. Ю. Розвиток людини як прояв життєстійкості	279
Фальковська Л. М. Справедливість як конструкт масової свідомості	281
Фетісова К. А. Фотомистецтво як метод дослідження об'єктивної реальності	283
Чайковська О. М. Особливості конфліктності комунікативно-поведінкової сфери підлітків	285
Чиханцова О. А. Смысл як вищий інтегративний початок особистості та його зв'язок з життєстійкістю	288
Шамлян К. М. Про регуляційний підхід у дослідженні волі	290
Шамне А. В. Психологічне здоров'я особистості: проблеми і перспективи дослідження	293
Шевченко Т. М. Психологічні особливості фасилітації в педагогічному процесі	296
Шевчук В. В. Внесок Полтавської психологічної школи у розвиток психології	298
Шевчук О. С. Інноваційні освітні технології як фактор формування суб'єктності майбутніх психологів	301
Шпак М. М. Розвиток емоційного інтелекту молодших школярів у контексті освітнього середовища	304
Шугай І. Б. Психолого-педагогічна роль оцінювання в процесі навчальної діяльності студента	306
Юрчинська Г. К. Особливості ставлення ІТ-спеціаліста до організації та власного «Я»	309
Яковенко С. І. Зв'язок академічної та практичної психології	312

Радчук Галина Кіндратівна,
доктор психологічних наук, професор,
Тернопільський національний педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка (м. Тернопіль)

СМИСЛОВЕ ПЕРЕЖИВАННЯ ЯК МЕХАНІЗМ НАБУТТЯ В ПРОЦЕСІ ОСВІТИ ОСОБИСТІСНОГО ДОСВІДУ

У зв'язку з гуманітаризацією сучасної освіти перебудовується пізнавальне ставлення особистості з предметно-когнітивної площини у площину екзистенційну, де знання має не інструментальну, а смислову природу. Відтак, виникла необхідність виокремлення у змісті освіти поряд з предметно-когнітивним досвідом нового виду досвіду – особистісного (О.Г. Балл, І.Д. Бех, М.В. Кларин, С.В. Кульневич, П.В. Лушин, В.В. Сєриков, Ю.В. Сенько, І.С. Якиманська та ін.).

Можна стверджувати, що в концепціях навчання часто особистісний досвід трактується обмежено. Найбільш адекватне цілям нашого дослідження розуміння особистісного досвіду міститься у феноменологічних концепціях (В.П. Зінченко, О.М. Лактіонов, А. Ленгле, К. Роджерс, Н.В. Чепелева та ін.). При цьому цілісне становлення особистості передбачає створення таких освітніх умов, за яких людина набуває багатоаспектний особистісний досвід.

Н.В. Чепелева розглядає особистісний досвід як результат інтерпретації ситуації, як осмислення та впорядкування подій, що відбуваються з людьми та зароджуються у різних ситуаціях, які, будучи означені, осмислені та проінтерпретовані, перетворюються у досвід особистості. «При цьому основне значення для людини мають не самі події, а той смисл, який вона вкладає в ті чи інші ситуативні смислові єдності, котрі виникають на основі переживання та осмислення життєвої ситуації» [2, с. 290].

Представляючи навчання як осмислене учіння, К. Роджерс вважає, що кожна людина має унікальне поле досвіду або «феноменальне поле» і включає у себе події, сприймання, відчуття, впливи. «Це відкриття смислу, що йде

зсередины Я, смислу, із відкритого і сенситивного проживання життя в усій його складності, що відкривається у власному досвіді» [1, с.426]

Отож, дослідження засвідчують, що природа набуття особистісного досвіду не зводиться до безликого знання: індивідуальна свідомість є пристрасною, вона – не лише знання, але і ставлення. Поки ми не «оживимо» знання (В.П.Зінченко) особистісним ставленням, воно буде чужим. Відтак, процес набуття особистісного досвіду тісно пов'язаний з осмисленням.

Дослідники зазначають, що почуття людини, її емоційне ставлення до дійсності, переживання не лише супроводжують осмислення, але й є потужним чинником осмислення та формування нового знання, оскільки виражають ставлення людини до реальності (В.П. Зінченко, С.В. Кульневич, М.К. Мамардашвілі, Ю.В. Сенько, В.В. Сєриков, Г.Л. Тульчинський та ін.).

У даний час категорія переживання є однією з визнаних у психології (О.Г. Асмолов, О.Ф. Бондаренко, Ф.Ю. Василюк, В.К. Вілюнас, Л.С. Виготський, Г.В. Дьяконов, З.С. Карпенко, Т.С.Кириленко, С.Д.Максименко, К.Роджерс, С.Л. Рубінштейн та ін.).

Можна нарахувати три основних значення, яким психологи наділяють поняття «переживання»:

- будь-яке емоційно забарвлене явище дійсності, що виступає для як своєрідний синтез знання і ставлення (С.Л. Рубінштейн);
- прагнення, бажання, що виступають як внутрішні сигнали, за допомогою яких усвідомлюються особистісні смисли подій, що відбуваються (О.М. Леонт'єв);
- переживання як особлива форма діяльності, котра виникає у критичній ситуації неможливості досягнення суб'єктом провідних мотивів, руйнування цінностей (Ф.Ю. Василюк).

Вищенаведені концепції переживання не виключають одна одну, а представляють скоріше всього взаємодоповнювальні реальності. При цьому дослідники акцентують увагу на етимології трактування поняття «переживання», яке полягає в тому, що в структурі слова «пере-жив-ання» корінь пов'язаний зі словом «життя», а префікс «пере-» вказує на

процесуальність. Усі ці концепції підкреслюють цілісність цього явища, коли у єдиному акті зливаються усі компоненти, утворюючи досвід особистості. Відтак, переживання – це емоційне відтворення смислу того, що відбувається.

Смислове переживання у такому розумінні дозволяє точніше, ніж інші поняття, підійти до акцентування сутності набуття особистісного досвіду, у якому взаємно переплетені дві основні складові: простір розвитку особистості у зовнішньому середовищі та простір її внутрішнього світу.

У цьому сенсі поняття «смислове переживання» є водночас і процесом, і результатом значущих відносин особистості. А набуття особистісного досвіду, що приводить до особистісних змін, відбувається через актуалізацію смислових переживань у процесі навчання. Саме у діалогічній взаємодії суб'єктів освіти навчальні ситуації емоційно проживаються та переживаються, подієво наповнюються та осмислюються, що дає цінний особистісний досвід.

Таким чином, становлення особистості в освітньому середовищі передбачає інакшу, відмінну від традиційної, організацію навчання, котра передбачає не засвоєння знань на рівні значень, а актуалізацію процесу смислового переживання, що спонукає до набуття особистісного досвіду.

Список використаних джерел:

1. Роджерс К. Современный подход к ценностному процессу / Карл Роджерс // Свобода учиться / К.Роджерс, Дж. Фрейберг. – М.: Смысл, 2002. – С. 388-411.
2. Чепелева Н.В. Особистий досвід суб'єкта у контексті психологічної герменевтики / Н.В. Чепелева // Людина. Суб'єкт. Вчинок: Філософсько-психологічні студії / [за заг. ред. В.О. Татенка]. – К.: Либідь, 2006. – С. 280-302.